

dit woord er aan te pas. Dan wordt een bede om hulp de wereld ingezonden. Een circulaire met verzoek om steun. En dan komt dit woord er ook in voor.

Hoe vaak hebben we niet gezien, die bekende aanvragen om steun; van Kerk of School of nog iets anders. Met klem werd de nood gebonden op ons hart. Breed werd uiteengezet, hoe dringend noodzakelijk de hulp was. En daarna komt de noodkreet: broeders, helpt ons. En eindelijk: Helpt ons, naar het woord des Heeren: draagt elkanders lasten, en vervult alzoo de wet van Christus. Met dit nooit ontbrekende woord des Heeren gaat de circulaire in zee.

En dan is dat woord toch ietwat oppervlakkig aangewend. Ik wil niet zeggen, dat men deze bedoeling er niet uit kan halen. Maar het woord is veel verder en dieper. De lasten, die Christenen hebben te dragen, zijn niet beperkt tot financiële. Wat was dan het leven, zelfs bij dreigend gebrek en armoede, gemakkelijk! Als andere lasten dan geldzorgen op uw schouders nooit wogen!

Maar zoo is het niet. De naaste, de broeder in Christus, waarover het Woord des Heeren hier een woord met u heeft te spreken, heeft allerlei lasten te dragen van verschillende aard. En het is de vraag, waaraan Paulus hier het eerst denkt.

De naaste heeft te dragen lasten voor zijn natuurlijk leven, bijvoorbeeld als hij in geldzorgen en in financiële ongemakken verkeert — maar daaraan denkt Paulus hier niet. Hij zou vermoedelijk verbaasd hebben opgezien, als hij al die circulaire eens onder de oogen kon krijgen, waarvan boven gesproken werd; verbaasd, dat de Christenen zoo zijn woord hebben vervlakt.

De naaste heeft ook geestelijke lasten te dragen: de last van zijn strijd en bestrijding; van twijfel en kleingelooft; van weinig leven uit de beloften — en die lasten liggen dicht bij het gezichtsveld van den apostel in dit woord.

De naaste heeft ook te dragen zedelijke lasten; van zijn strijd tegen de zonde; tegen zijn oude natuur; tegen karakterzonden; tegen de verzoeking, die op hem aankomt — en dat is het, waaraan de apostel hier bijzonder denkt, al is dus ook al het eerstgenoemde niet uitgesloten in uw toepassing van het woord.

De naaste is immers een zondaar. En dan wordt hij soms overvallen door eenige misdaad. Hij heeft bepaalde zondige trekken in zijn leven. Misschien wel een onaangenaam humeur; leelijke gebreken; een lastig karakter. Enzovoort. Ge weet het wel, lezer. Ge kent zulke broeders vermoedelijk wel. Of is er misschien iets van in uw eigen ziel?

Wel, als het zoo is, als ge zulk een naaste hebt, die met u een broeder is; die met u belijdt te hopen op vergevende genade — hoe moet het dan? Het Woord des Heeren zegt het u hier: draagt elkanders lasten! Zóó moet het!

Draagt elkanders lasten, dat is: helpt dien broeder in zijn strijd tegen de zonde. Brengt hem te recht door zacht vermaan. Helpt hem, zijn leelijke gewoonten en zijn oude natuur te overwinnen. Tracht hem te bewaren voor struikelen. Ook dat, lezer, is het dragen van elkanders lasten. Dat is wel niet zoo gemakkelijk als het verzoek in een circulaire om steun. Maar het is eisch van Gods Woord. Ook het dragen van de zedelijke lasten van den broeder.

Tijden geleden las ik ergens een vertaling van dit Schriftwoord, die ik tevergeefs heb getracht terug te vinden, zoodat ik u niet zeggen kan, lezer, wie het zoo heeft vertaald. Het doet er ook niet toe. Hij las dit woord zóó: „Draagt elkander in uw lastigheden”.

Als vertaling is dat onjuist. Onze vertaling van dit woord is de juiste. Maar als parafraze, ter omschrijving van wat Paulus heeft bedoeld, is ze prachtig.

Elkander verdragen en dragen in het lastige en onaangename van het zondige en lastige der oude natuur, dat is óók het dragen van elkanders lasten. En dat is zoo ontzaglijk moeilijk. We verdragen vaak zoo weinig van elkander. In plaats van verdragen hebben we zoovaak het striemende en vlijmende woord gereed.

Breng u dan, eer ge het uitsprekt, dit woord van uw God te binnen. De Heere heeft dan een woord tot u: „Draagt elkanders lasten”.

Dat is moeilijk, zeker. Moeilijker dan een gulden zenden aan een noodlijdende Kerk of iets dergelijks. Als Christenen vragen, wat ze zullen doen uit dankbaarheid voor den Heere, die hen heeft gekocht met Zijn bloed, ja, dan zouden ze veel gemakkelijker een bezending circulaire thuis kunnen krijgen van kerken en scholen enzovoort, dan dat ze dien zwakken en lastigen en zondigen broeder dragen en verdragen.

In de Galatische gemeenten hadden de menschen het erg druk over de Wet des Heeren. Ze wilden, Joden van afkomst als ze waren, zoo graag nog die wet volbrengen. Maar dan geeft Paulus hun den raad, iets nog veel moeilijks te volbrengen, dan waartoe Schriftgeleerde en Farizeeër hen ooit heeft vermaand: de wet van Christus te vervullen en dien zwakken broeder te dragen met zijn lasten en lastigheden.

Dat is een stukje Christelijk levensideaal. Moeilijk, zeker.

Maar onafwijzbare eisch voor ieder, die Christen wil zijn. Omdat het de wet van Christus is.

C. B.

De Wet van God en het moderne leven. IV.

Voorloopig vindt dit moderne chiliastische dogma in de nuchtere werkelijkheid van den dag echter nog enkele vrij hinderlijke belemmeringen op zijn weg, die de realisering ervan tegenhouden. Het Socialisme en, veel hartstochtelijker nog het Communisme, beide doctrinair in hart en nieren, prediken hun credo van menschelek perfectionisme met een ijver en bezieling, die menig orthodox belijder in zijn uitkomen voor het hem heilig beginsel beschaamt. Het groote struikelblok blijft echter voornamelijk de kapitalistische maatschappij, die als een „rijk der duisternis” de volmaking tegenhoudt. Opgezweept door fanatieke leiders, ziet de massa met al grooter ongeduld naar de komst van den heilsstaat uit.

Een ander obstakel, dat ook ver buiten de kringen van socialisme en communisme als een vijandige macht wordt gevoeld die de menschelek rent op den weg naar waarachtig geluk, is de oorlog. Het is hier de plaats niet om de steeds in omvang toenemende vredesbeweging te beoordelen. Het verschijnsel als zoodanig is veel te samengesteld om het in een paar woorden af te doen en het is jammer genoeg, dat het van onzen kant nog niet breder en dieper is besproken dan tot heden het geval is geweest. Alleen op één factor, die zich in die beweging nogal laat gelden, wil ik terloops wijzen. Afdacht van diegenen, die meedoen uit motieven, die zij aan hun christelijk beginsel meenen te moeten ontleenen, en die ik, wat dit betreft, volkomen in hun waarde wil laten, zit er toch ook in deze beweging een belangrijk stuk modern leven. Vooreerst de gedachte, die duizenden bewust of onbewust drijft, dat de menschelek nu toch eindelijk wel tot zulk een trap van volmaaktheid is geklommen, dat zij aan het monster van den oorlog voor goed de tanden zal kunnen uittrekken. En in de tweede plaats worden diezelfde menschen betooverd door de stille hoop, dat, als het eens zoover is, een blijde toekomst zal aanbreeken van stralend geluk.

Want dit moderne chiliastisme laat nooit den droom los, dat het eens de menschelek zal opvoeren tot een hoogte, waar zij den paradijsstoestand nadert. Het is er innerlijk vast van doordrongen, dat het dit ideaal zal bereiken met de immanente, kosmische krachten, waarover onze cultuur haar heerschappij almeer uitbreidt.

Zoo krijgt de term „zich uitleven” toch wel een eenigszins anderen zin, dan dat hij alleen bruikbaar zou zijn als parool voor den luchtigen bon vivant.

Waar reeds het oudste humanisme zoo mee dweept, dat boeit ook in onze moderne samenleving weer de geesten: de schoonheid van het leven. Alleen maar — nu is dit enthousiasme niet uitsluitend meer het praerogatief van talenten en genieën, maar gemeengoed van de massa. Hoeveer die massa zich gedrongen voelt haar chiliastisch credo te belijden, blijkt, om één ding te noemen, o.a. wel uit de moderne architectuur, die met de verticale lijn heeft gebroken om de horizontale te laten domineeren, zoodat ook het beginsel der „neue Sachlichkeit” daar in den laatsten tijd zich meer en meer laat gelden.

Er zou om het moderne leven in het licht van deze diesseitige oriëntering, waaruit het zijn moed en optimisme put, volledig te teekenen, nog heel wat te zeggen zijn: het chiliastisme zit in de lucht van uiterst links tot uiterst rechts. Maar ik mag niet al te breed worden. Ik zou kunnen wijzen op den sterk emotioneelen en daarmee in verband aesthetisch gericht drang in den modernen mensch, reactie tegen de kille, nuchtere periode van het rationalisme, die wij achter den rug hebben. Ik zou verder kunnen wijzen op het sterk toenemende individualisme en subjectivisme, met als begeleidend verschijnsel een eenzijdige en overdreven waardeering van het spontane, waaruit dan weer dat kortadige, ongedurige, van den hak op den tak springende in de moderne geesteshouding is te verklaren, dat nergens rust vindt, het nu hier zoekt dan daar en dat, om maar iets te noemen, zoo dikwijls de innerlijke zedelijke kracht mist, die de adel is van de huwelijksrouw. Mijns inziens spruit dit individualisme mee hieruit voort, dat de mensch van onzen tijd daarin zekere vergoeding zoekt voor den mechanischen dwang, die hem van alle kanten bindt. Ik zou verder uw aandacht kunnen vragen voor de toenemende, bijna grenzenloze oppervlakkigheid, die, zoodat Foster in een van zijn werken zegt, haar oorzaak vindt in de omstandigheid, dat de ontwikkeling van de cultuur den mensch ver en ver boven het hoofd is gegroeid, zoodat hij haar niet meer aan

kan en er als onder bedolven wordt. Er zou eindelijk nog heel wat over gezegd kunnen worden, hoe de nieuwere filosofie, zelf geheel doortrokken van den humanistischen geest, op de vorming van het moderne leven een diep indringenden invloed heeft gehad. Laat ik twee namen noemen: Descartes, den wijsgeer van de aangeboren begrippen en natuurlijk Kant, die den menschelek geest heeft opgesloten achter de tralies van de categorieën en die met den kategorischen imperatief van zijn autonome moraal het zwaartepunt van de zedelijke wereldorde feitelijk van den hemel naar de aarde heeft verlegd.

Ik zou kunnen uitweiden over de typisch moderne zucht om het leven mooi te maken, op de uitbundige waardeering van de sport en haar helden, op de ijdelheidskermis van de steeds toenemende huldgingen van allerlei groote en kleine celebrities of van de illustraties, die iemands portret opnemen, zoodra zijn naam maar even iets verder bekend is geworden dan de straat waar hij woont.

Al deze dingen zijn, ieder op zichzelf, belangrijk genoeg, maar, wanneer wij het moderne leven dieper willen peilen, zijn het tenslotte bijzaken. Hoofdzak blijft, dat wij het zien i.e. in zijn autocratische, d.i. anti-theonome geesteshouding en 2e. in zijn gebondenheid aan het anti-transcendente, modern-chiliastische dogma van de menschelek volmaakbaarheid.

Het zal wel niet noodig zijn, er nog opzettelijk de aandacht op te vestigen, dat, evenals bij het eerste, zoo ook bij dit tweede punt een scherp conflict, een niet te dichten scheur tusschen de Wet van God en het moderne leven zichtbaar wordt. Terwijl de autocratische geesteshouding van het moderne leven meer de formeelle zijde raakt, het gezagselement, raakt zijn diesseitige oriëntering, zoodat deze gebaseerd is op het menschelek goede, meer den materiëlen kant: het dubbelgebed der liefde.

Eigenlijk is hiermee reeds alles gezegd, dat het moderne leven, doortrokken als het is van den geest van het humanisme, principieel de zonde loochent als de macht des doods, waarin het leven gebonden is. De vraag zou kunnen gedaan worden, of er eigenlijk een vrij breed betoog voor noodig was om tot deze conclusie te komen: ze doet immers denken aan het dragen van uilen naar Athene.

Om echter den schijn te vermijden, alsof ik mij met een algemeenheid ervan zou willen afmaken, ga ik ten aanzien van één punt op dit zondebegrip in verband met het moderne leven nog iets nader in.

Ik kies daarbij mijn uitgangspunt in het begin van de gelijkenis van den Verloren Zoon. Wat daarin zoo bijzonder treft, dat is: de rake trek, waarmee deze zoon ten voeten uit geteekend wordt. Hij eischt van den vader „het deel des goeds, dat hem toekomt” en reist dan weg in een ver gelegen land. Hij wil m.a.w. wel vaders goed, maar niet vader zelf.

Ziehier: het moderne leven in den wortel blootgelegd. Wij willen de zon — roept de onder de roode van optrekkende arbeidersklasse — maar niet Hem, die de zon geschapen heeft. Wij willen het brood, maar niet Hem, die het doet groeien. Wij willen het geluk, maar niet Hem, die de Bron ervan is. God in den hemel, indien Gij er zijt, dan willen wij Uw gaven, maar U willen wij niet.

En die levenshouding is niet socialistisch of communistisch, hij is ook niet kapitalistisch of liberalistisch zonder meer, hij is geen partijzaak, hij is modern en als zoodanig geen private opvatting van een bepaalde klasse of stand, maar gemeengoed.

Het spreekt vanzelf, dat er een verbitterde strijd wordt gestreden om de erkenning of de handhaving van de rechten van den mensch. Het spreekt vanzelf, dat het dogma van het recht op een menschelek bestaan geen tegenspraak duldt. Het spreekt vanzelf, dat de mensch het geluk beschouwt als een hem toekomend goed. Het spreekt vanzelf, dat God, gesteld dat Hij er is, geen rechten heeft. Het spreekt vanzelf, dat om Zijn rechten zich geen sterveling bekommert.

Voor al hier, op dit punt, ontdekt de Wet de wildering van het moderne leven. Ik heb in het begin al gezegd, dat het niet billijk zou zijn, dit leven te beoordeelen naar zijn meest extreme uitingen. Het moderne leven is niet de sigaretten-rookende dame, zijn niet de vroegrijpe jongens en meisjes, zijn zelfs niet de opwindende prikkelfilms in de bioscoop, of de wulpsche lichaamskronkelingen in de danszaal. Dat is de verdorrende uitbloei ervan. Er is in het moderne leven veel dat boeit en aantrekt zonder dat het ons zedelijk gevoel kwetst, veel zelfs dat waardeering verdient. Zoo voor de vuist weg noem ik een paar voorbeelden die mij, al schrijvende, te binnen vallen. De padvindsbeweging, waar, bij meer dan een zwakke plek, toch de vaste wil achter zit, de jeugd te vormen tot hulpvaardigheid en dienstbetoon. De Rotary-organisatie, die stelselmatig de corruptiepraktijken in zaken- en handelsleven bestrijdt om dit zoo op te voeren tot hooger zedelijk peil. Het socialisme dat, het zij tot zijn eer gezegd, veel heeft bijgedragen tot de inperking van het kwaad

van het al meer zijn te moderne le- ondanks, ka in de wege andere zijn

Karakter: den tijd, w geklaagd w liefde is. M in staat zo waarmee de

Vandaar de mensche

Maar aan op onze l-5 seconde c in zijn zor ring en ha Beets heeft afvalt v- oude profet toepassing d de wet en naar dit wo zullen hebba Amsterda

..Chri

Eenige m van nieuw- halen verwo Risseeuw „ met de bed artikelen w te komen.

Omtrent l licht door daarin, dat protestantse eenige bizot alleen hen, christelijke

letrie meer er in verlos heer Risseew ties, intervi tische revu ik het inlicl gehud. Hoo van materia boekenvrie

Volgens d hier samen dan 44 schu ik alleen n te schrijven de misschie men in onze aantal auti ten zijn dez W. van Die en Ignatia H. J. Heyn A. van Hoo P. Keuning, S. S. Kuyp Lansberg, Liefde, L. pers, Frans vensma—Tl ma, S. Ulfe penaar, J. jongeren: J Kramer, Ge Oosten, Joh deze allen verteld ont (maar dikw ven; daaren auteur-besp de heer Ris

De lezer boek is ver Risseeuw o „ieder d den auteur dit weten l

Dat voori bij de aanl voorafgaanc van een Se linggeschie ter karakte verklearend eigenschap de passage over Mevr. J. K. van werk of bi gevens om

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Organisatie van den Arbeid.

(Taylor-stelsel).

III.

III. Thans enkele woorden over de belooning in het stelsel.

1. Niet alleen vroeger, maar ook nu nog wordt dikwijls het loon van den arbeider eenvoudig bepaald naar den tijd, dien hij in dienst van den werkgever had doorgebracht. Dat ging vroeger goed, zolang de arbeider de liefde had tot zijn werk of tot zijn werkgever. De Engelsche vakverenigingen hebben echter het Ca-Canny-stelsel, het stelsel van „zoetjes-aan” toegepast en daardoor vanzelf wel de werkgevers gedwongen de belooning te stellen in verband met de productie. Daardoor is ontstaan het accoord-loon, wat vooral in Duitschland is toegepast, ook wel in Nederland, doch niet veel instemming kon vinden in Amerika. Bekend zijn de benamingen, waarmede de arbeiders hun afkeer van het accoord-loon kenbaar maken. Onder den drang der omstandigheden zijn de premieën ontstaan, waarbij dikwijls een vast dagloon werd gecontracteerd met een extra-vergoeding, indien een zekere productie werd bereikt. Deze systemen, hoe vernuftig soms ook de premies berekend worden, hebben alle één groot gebrek, n.l. dat ze wel gebaseerd worden op een aangenomen normale productie, doch dat nimmer is aangetoond, de juistheid van dezen maatstaf. De patroon tracht die vast te stellen door een gemiddelde af te leiden uit de verkregen resultaten in de voorbije jaren, hij heeft daarbij het gevoel (ik citeer hier slechts; eigen meening blijve nu achterwege) dat de arbeiders, die zoo iets hebben zien aankomen, opzettelijk hun productie hebben verminderd, om een zoo gunstig mogelijk tarief te verkrijgen. Men heeft toen zien gebeuren, dat de arbeider, eenmaal in het bezit van het tarief, zich wel ging inspannen, daarbij een zoo hoog weekloon behaalde, dat de patroon verbluft stond, waarna deze het tarief ging verlagen. Keer op keer werden de tarieven op deze wijze beknipt en zoo is een toestand ontstaan, waarbij elke betrouwbare maatstaf verloren ging. Geen enkele arbeider spande zich meer in, omdat men toch wist, dat indien men een hoog loon verdiende, dit weer aanleiding zou zijn, tot een nieuwe verlaging van het tarief.

Dit alles was een gevolg van het feit, dat men de gegevens miste om op betrouwbare wijze vast te stellen welk quantum productie-eenheden van den arbeider mocht worden verlangd. Niemand was er tot nu toe in geslaagd om het productie-vermogen van den arbeider te meten. Dit nu is de groote verdienste van Taylor geweest. Hij heeft weten uit te schakelen de onnutte bewegingen, zoodat overbleven de nuttige en nu voelt ieder aanstonds dat men al direct hierdoor een verhooging van de productie moet bereiken. Wanneer daarbij alle remmende invloeden worden overwonnen en aldus een stabiele werkgelegenheid geschapen, dan kan men ook, ik wees er reeds op, een voor elken arbeider, die voor „vol” gerekend kan worden, geldende taak vaststellen. Wanneer nu de arbeiders er toe gebracht kunnen worden, con amore mede te werken aan de nieuwe arbeidsmethode, dan is het resultaat eenvoudig verbluffend. Niet alleen voor de ondernemingen, maar ook voor de arbeiders zijn resultaten bereikt, die veel te denken geven.

2. Taylor heeft aan de verhooging van de productie vastgekoppeld een aanmerkelijke verhooging van de loonen en daardoor ook voor den arbeider tastbare resultaten verworven van de nieuwe methode van werken. Ik zal er nu van afzien een uiteenzetting te geven van het loonsysteem, dat Taylor zelf toegepast wil zien, ook laat ik onbehandeld de systemen door zijn medewerkers en opvolgers uitgevonden. Ik wil slechts op enkele belangrijke neven-zaken wijzen, die bij de belooning, zooals Taylor die wenscht, te pas komen.

3. Taylor had het verderfelijke ingezien van het voortdurend beknipten van het eens vastgestelde stukloon en daarom ging hij uit van den stelregel, dat zoodra een arbeider naar zijn methode werkte, ook nimmer meer het afgesproken loon zou worden veranderd. Hij had eenmaal uitgerekend de taak en daarbij in aanmerking genomen het bestaande loon en toen zijn eigen loontarief zoo gecalculceerd, dat hij het bereiken van de taak de arbeider een beduidend hooger loon ontving. Ook was door hem de zekerheid verkregen, dat en de taak en het loon niet bij de eerste de beste kleinigheid zouden worden gewijzigd. Het beknipten moest voorgoed verdwijnen.

4. Dan had Taylor nog een anderen, zeer juisten maatregel getroffen. Hij heeft maatregelen genomen, dat geen arbeider, die naar zijn systeem werkt, des ochtends een opgaaf verkrijgt van het bedrag zijner verdiensten op den voorgaanden dag. Taylor had begrepen, dat onzekerheid ook op dit gebied moest worden uitgeschakeld.

5. Overigens, (en dit zij opgemerkt aan hen die

van het alcoholisme. Zoo zou er ongetwijfeld nog meer zijn te noemen dat op de credit-zijde van het moderne leven kan worden geboekt. En toch, desondanks, kan ook dan, wanneer het gewogen wordt in de weegschaal van Gods Wet, de conclusie geen andere zijn dan een dringend Mene Tekel.

Karakteristiek is, om nog iets te noemen, voor den tijd, waarin wij leven, dat er algemeen over geklaagd wordt, hoe er een schreiend gebrek aan liefde is. Men voelt dat eigenlijk de liefde alleen in staat zou stellen, de zorgwekkende problemen, waarmee de wereld geen raad weet, op te lossen.

Vandaar allerwege een dringen en roepen, dat de menschen elkander toch lief zullen hebben.

Maar aan Hem, die het allermeeste recht heeft op onze liefde, denkt het moderne leven zelfs geen seconde en daar ligt de eigenlijke oorzaak, die het in zijn zorg en nood, in zijn benauwende verwildering en haast angstwekkende decadentie verklaart. Beets heeft wel gelijk gehad, toen hij zong: „wat afvalt van den hoogen God, moet vallen”. En het oude profetische woord is met volle actualiteit van toepassing op de wereld, die onze oogen zien: „Tot de wet en tot de getuigenis! zoo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben”.

Amsterdam.

T. FERWERDA.

„Christelijke Schrijvers van dezen tijd”

door P. J. Risseeuw.

Eenige malen reeds heb ik bij de behandeling van nieuw-verschenen christelijke romans of verhalen verwezen naar het boek van den heer P. J. Risseeuw „Christelijke Schrijvers van dezen tijd”, met de bedoeling, zooals trouwens in een van de artikelen werd gezegd, nader op deze uitgave terug te komen.

Omtrent den aard van het boek worden we ingelicht door een korte inleiding. De Schrijver zegt daarin, dat het „over het leven en werk onzer protestantsch-christelijke Auteurs van dezen tijd eenige bijzonderheden” wil bieden, en dat men „niet alleen hen, wier werk gerekend kan worden tot de christelijke literatuur, doch ook auteurs, wier belletrie meer sociale dan literaire beteekenis heeft” er in vertegenwoordigd vindt. En dan vervolgt de heer Risseeuw: „Deze verzameling opstellen, notities, interviews is dus niet bedoeld als een critische revue; ook waar ik mijn meening gaf, heb ik het inlichtend karakter van dit werk op het oog gehad. Hoofdzak was voor mij: het verzamelen van materiaal, zoowel voor den gemiddelden lezer, boekenvriend als essayist”.

Volgens dezen opzet dan heeft de heer Risseeuw hier samengebracht „materiaal” over niet minder dan 44 schrijvers en schrijfsters. Wie dat zijn kan ik alleen meedeelen, door de heele rij hier over te schrijven; daarmee is dan tegelijk beantwoord de misschien verwonderde vraag van iemand, hoe men in onzen christelijken kring toch een zoo groot aantal auteurs tellen kan. De behandelde producenten zijn deze: Seerp Anema, Johanna Breevoort, N. W. van Diemen de Jel, Nelly van Dijk—Has, L. E. en Ignatia Lubeley, H. Gordeau Jr, G. F. Haspels, H. J. Heynes, D. Hogenbirk Jz., G. C. Hoogewerff, A. van Hoogstraten—Schoch, W. G. van de Hulst, P. Keuning, Hugo Kingmans, J. C. de Koning, H. S. S. Kuyper, Hendrika Kuyper—van Oordt, Ph. A. Lansberg, K. Lantermans, J. Lens, J. L. F. de Liefde, L. Penning, Q. A. de Ridder, W. Schippers, Frans van Schotelveld, G. Schrijver, G. Sevensma—Themmen, M. van der Staal, A. K. Straatsma, S. Ulfers, Jan Veltman, J. A. Visscher, A. Wapenaar, J. M. Westerbrink—Wirtz, Wilma, en de jongeren: J. K. van Eerbeek, Willem Evers, Diet Kramer, Gera Kraan—van den Burg, A. J. D. van Oosten, Joh. P. Ruys, O. Ruysch, C. Rijnsdorp. Van deze allen wordt, in korter of langer bestek, iets verteld omtrent hun leven en ontwikkeling, en een, (maar dikwijls niet volledige!) bibliographie gegeven; daarenboven wordt bij ongeveer de helft dezer auteur-besprekingen gepubliceerd een interview, dat de heer Risseeuw met de betrokkenen had.

De lezer weet nu, welke de stof is, die in dit boek is verwerkt. De belanghebbenden, die de heer Risseeuw op het oog had („het verenigingsleven” en „ieder die van lezen houdt... en zich ook voor den auteur en zijn werk interesseert”) kunnen met dit weten hun voordeel doen.

Dat voordeel is ook een en andermaal gebleken, bij de aanhalingen, die ik deed uit het boek in voorafgaande artikelen. Enkele feiten uit het leven van een Schrijver, een moment uit zijn ontwikkelingsgeschiedenis, een woord van hem (haar) zelf ter karakterisering van het werk, kunnen een verklarend licht geven over een boek of over eenige eigenschap daarvan. Ten voorbeeld herinner ik aan de passages die ik overnam uit de hoofdstukken over Mevr. Sevensma—Themmen, Ds Hogenbirk, J. K. van Eerbeek, e.a. Wie in zijn verenigingswerk of bij zijn eigen lectuur eenige nadere gegevens omtrent een Auteur en zijn werk begeert,

kan van wat hier geboden wordt veel nut hebben. Het is altijd moeilijk, aangaande recente auteurs zakelijke gegevens te verkrijgen en daarom is het een verdienste van dit boek, dat het die in behoorlijke mate verschaft. Ook voor de practijk van den essayist — ’tis in ons blad gebleken — kan het hier verzamelde materiaal dienstig zijn. En dan heeft het voor den belangstellenden lezer van christelijke lectuur ongetwijfeld waarde, dat van vrijwel al de behandelde Schrijvers goed (op kunstdruk-papier) uitgevoerde portretten worden gegeven. Dat men zich een voorstelling kan maken omtrent de(n) persoon, met wie(n) men als lezer in zoo nauw contact komt, versterkt den band, die door boeiende lectuur ontstaat.

Ten aanzien van de samenstelling van het boek in ’talgemeen zou ik een tweetal opmerkingen willen maken.

De eerste is deze:

De heer Risseeuw heeft er naar gestreefd, zooveel mogelijk omtrent allen die behoord(en) tot onzen christelijken kring en iets geschreven hebben van belletristischen aard, eenige bijzonderheden mee te deelen. Opzichzelf is dat loffelijk, zooals ik boven reeds heb gezegd. Maar dat streven heeft deze consequentie met zich gebracht, dat onder den verzamel-titel „Christelijke Schrijvers van dezen tijd” ongelijksortige grootheden zijn vereenigd, n.l. christelijke literatuur en christelijke lectuur. Ik heb al zoo dikwijls in deze rubriek over het onderscheid tusschen christelijke literatuur en christelijke lectuur gesproken, dat ik daar nu niet nader op behoef in te gaan, doch volstaan kan met te constataren, dat dit onderscheid bestaat. Christelijke lectuur is iets anders, moet beantwoorden aan heel andere eischen, dan christelijke literatuur (om elke mogelijkheid tot misverstand af te snijden, herhaal ik nog eens wat ik bij iedere gelegenheid heb neergeschreven, dat dit anders-zijn niet is een minderwaardig-zijn). Dat essentiële verschil nu wordt door de in dit boek gevolgde methode, door een vereenigen in één verband van christelijke kunstenaars en christelijke schrijvers, weggecijferd. Want door de behandeling naar alphabetische orde van kunstenaars en schrijvers, worden ze allen op één lijn gezien en gaat de niet ter zake kundige lezer onwillekeurig vergelijken, hetgeen ten opzichte van beiden tot een onjuiste en onbillijke conclusie voeren moet.

Mijn tweede opmerking betreft de interviews. Deze interviews zijn niet met alle, nog levende „schrijvers”, die de heer Risseeuw ten tooneele voert, gehouden. Daar kunnen redenen toe bestaan hebben, buiten zijn wil en vermogen om. Maar niettemin wordt daardoor het cachet: minder van betekenissen—meer van betekenissen aan de verschillende auteurs opgelegd. Vooral, omdat bij die interviews telkens ter sprake gebracht zijn de opvattingen over kunst en schoonheid, over schrijvers-roeping en schrijvers-arbeid. Sommigen zetten in het verslag, dat de heer Risseeuw van het onderhoud geeft, breedvoerig hun ideeën uiteen, anderen, wier oordeel van minstens gelijke waarde is (ik noem Mevr. Gera Kraan—van den Burg, Mevr. Westerbrink—Wirtz) worden daartoe niet in de gelegenheid gesteld (door welke oorzaak dan ook). Dat brengt een onregelmatigheid in de lijn der stof-behandeling ten opzichte van de lijn der stofrangschikking, die aan het boek een tweeslachtig karakter geeft. Of de nog werkende auteurs hadden allen geïnterviewd moeten worden of ze hadden geen van allen sprekend moeten zijn ingevoerd. Zooals de toestand nu is, schept de heer Risseeuw, ongetwijfeld niet-gewild en niet-bedoeld maar met-terdaad, onbillijke verhoudingen.

En dan zijn ook de verschillende interviews niet van gelijk karakter. Sommige auteurs hebben voornamelijk over hun eigen werk en terloops over algemeene begrippen gesproken, anderen, juist andersom, over de eigen boeken slechts met een enkel woord en over, in het verband van het boek bijkomstige dingen, uitvoerig. Het spreken van den een droeg een thetisch, van den ander een critisch karakter. Deze auteurs handelden over punten, die genen niet aanroerden. ’Tis alles interessant — al zijn er beweringen onder, die nog wel eens onder de loupe zouden genomen kunnen worden — maar het brengt onevenwichtigheid in het boek, die aan de objectiviteit schade doet.

Wat ik met beide opmerkingen bedoel is alzoo in één gedachte samen te trekken: de samensteller van dit boek had critischer kunnen staan tegenover zijn stof en wat de rangschikking en wat de bewerking betreft. Wel heeft hij in zijn voorwoord gezegd dat zijn boek niet bedoeld is als een critische revue, maar dat is wat anders dan critisch staan tegenover de stof, die te bewerken was. Dit laatste is voorwaarde voor ieder, die zakelijke mededeelingen doet en zeker voor dengene, die gesprekken met anderen heeft weer te geven.

Ik maak deze opmerkingen uit waardeering voor het werk en de bedoeling van den heer Risseeuw en vooral ook, omdat hij, naar in de inleiding wordt aangekondigd, ook over de christelijke dichters eerlang een soortgelijk boek geven zal. Misschien kan hij dan van deze, opbouwende bedoelde critiek, nog eenig nut hebben. Want de taak, die hij zich gesteld heeft, is heel moeilijk.

C. T.